نگاه

در آرزوی برابری

محسن شهرابی‌فراهانی

● اردیبهشت که از راه برسد، منتظر نمایشگاه کتاب هستم. قدیم‌ترها در پارک‌وی، چند سالی هم در مصلی و دو سال بود که در شهر آفتاب برگزار می‌شد و امسال، دوباره در مصلی!

وارد سایت نمایشگاه کتاب می‌شوم. شماره‌گر سایت، نشان می‌دهد ۹روز به شروع یکی از بزرگ‌ترین رویدادهای فرهنگی کشور مانده است. سمت چپ سایت، بر بین‌المللی‌بودن سی و یکمین نمایشگاه کتاب تهران تاکید کرده. ۲۶ کشور قرار است در این نمایشگاه حضور داشته باشند و صربستان هم میهمان ویژه نمایشگاه تهران است. همه چیز در سایت منظم است؛ ساعت بازدید، راهنمای بازدیدکنندگان، خدمات رفاهی، مسیرهای دسترسی و نقشه نمایشگاه. شعار امسال نمایشگاه را گذاشته اند: «نه به کتاب نخواندن»؛ خیلی هم خوب!وارد صفحه «سامانه خرید بن کتاب» می‌شوم. کمکی برای دانشجویان تا بتوانند کتاب بخرند و حمایتی هم برای صنعت نشر. مبلغ موجود در کارت‌ها صدهزار تومان است که ۴۰ هزار تومان آن را معاونت فرهنگی وزارت ارشاد به عنوان یارانه خرید کتاب می‌دهد.به محض ورود به این صفحه، جمله قرمز رنگ بالای سایت، توجه من را جلب می‌کند: «بن کتاب صرفا جهت استفاده دانشجویان ایرانی است. به اتباع و مهاجرین خارجی تعلق نمی‌گیرد». تعجب می‌کنم از این همه کژسلیقگی. کنجکاو می‌شوم تا بدانم قصه از چه قرار است و وارد کانال تلگرام این سامانه می‌شوم. باز هم این خبر را می‌بینم؛ بدون هیچ توضیح اضافه‌ای و شرح دلیلی. بیشتر که تحقیق می‌کنم متوجه می‌شوم پارسال، اوضاع بدتر بوده! از دانشجویان خارجی ثبت‌نام شده، پول هم گرفته شده اما هیچ‌گاه کارت خرید برای آنها صادر نشده و بعد از چند وقت، برای برگشت مبلغ واریزی، اطلاع داده‌اند.

این اتفاق ناراحت‌کننده را از چندین جهت می‌توان بررسی کرد:

یک. طبق آمارهای منتشره، تعداد دانشجویان خارجی کشور ۲۵ هزار نفر است. فرض کنیم ۲۰ درصد این افراد، تمایل داشتند از این یارانه ۴۰ هزار تومانی (هزینه یک یا دو کتاب) استفاده کنند. هزینه‌های این یارانه، حدود ۲۰۰ میلیون تومان می‌شود. آیا این مبلغ آنقدر چشمگیر است که نیاز به اتخاذ سیاست تبعیضی و توهین‌آمیز را در نمایشگاه بین‌المللی کتاب توجیه می‌کند؟

دو. عمده اتباع خارجی در دانشگاه‌های کشور، شهریه دانشگاهی می‌پردازند و به اندازه دانشجویان دوره شبانه، هزینه می‌دهند. حتی اگر در دوره روزانه قبول شده باشند، یعنی ما یک بار هزینه مهاجربودنش را دریافت کرده‌ایم اما بازهم اجازه یکسان‌بودن را به آنها نمی‌دهیم. یک بار گفتیم، چون تبعه خارجی هستی باید شهریه بدهی و حالا هم می‌گوییم چون دانشجوی مهاجر هستی، نمی‌توانی از خدمات عمومی دانشجویان در ایران استفاده کنی.

سه. وزیر علوم در چندین مصاحبه خود اعلام کرده است که یکی از برنامه‌های جدی وزارتخانه او افزایش جذب دانشجوی خارجی است. زیرا «جذب دانشجوی خارجی، یک فعالیت فرهنگی است و آنان به عنوان سفیران فرهنگی ایران و عاملان ترویج فرهنگ ایرانی عمل خواهند کرد». بااین‌حال زیرساخت‌های قانونی و فرهنگی جذب مهاجر خارجی با اوضاع اسفناکی مواجه است.

ادامه در صفحه ۱۳

درباره فرضیه‌های نادرست نژادی آریا، سامی و ترک

پروفسور دکتر شاپور رواسانی*

حمله نظامی دولت ترکیه علیه کردهای شمال سوریه و اعمال پلیس دولت ترکیه علیه کردهای جنوب ترکیه به استناد و به اتکای فرضیه‌های نژادی ترک صورت می‌گیرد. متأسفانه در جامعه بزرگ شرق هنوز به این امر توجه نشده است که به تدریج فرضیه‌های نادرست آریا، سامی و ترک ابزار فرهنگی و سیاسی کشورهای سرمایه‌داری غرب برای ایجاد نفاق در جامعه بزرگ شرق و به منظور ادامه سلطه سیاسی و اقتصادی استفاده شده است و ما گرفتار نتایج شوم این سلطه و دام فرهنگی-سیاسی هستیم.

تحلیل ساختار و تاریخ جامعه باید براساس حق حیات انسان‌ها، مشترکات فرهنگی و اجتماعی صورت گیرد نه براساس نظریات نادرست نژادی، تجاوزات و جنگ‌ها. پان‌ایرانیسم، پان‌عربیسم، پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم با ساختار فرهنگی و مشترکات قومی اقوام جامعه بزرگ شرق در تضاد هستند. باید توجه کرد که فقط یک نژاد انسانی وجود دارد و جامعه انسانی که در تمام جهان از اقوام و طوایف و گروه‌های اجتماعی تشکیل شده، با وجود پراکندگی در قاره‌ها و کشورها و تفاوت‌های ظاهری جسمی می‌توانند صاحب فرزند شوند. با توجه به تاریخ جهان و حرکت اقوام در جهات مختلف در هزاران سال می‌توان گفت که قوم و قبیله و طایفه خالص وجود نداشت و ندارد. در سطور ذیل به بررسی این فرضیه‌ها می‌پردازیم.

فرضیه نژادی آریا

آنگتیل دو پرون در مقاله‌ای که در سال ۱۷۶۸م. انتشار داد، به نقل از هرودوت واژه آریا را برای نام‌گذاری اقوامی که در لشکر خشایارشا (۴۸۰ ق. م.) در جنگ با یونانی‌ها شرکت داشتند، از پارسیان، مادها، آشوریان، باختریان، هندیان، آریاها، خزرها و عرب‌ها نام می‌برد.

با توجه به نوشته هرودوت مشخص می‌شود که در این اثر تاریخی از آریاها به نام قومی در کنار سایر اقوام یاد شده است، نه کمتر و نه بیشتر.

در توجه به ترجمه فارسی نرمان شارپ از فرمان‌های هخامنشی (داریوش)، آریایی نام قومی است که کتیبه به زبان آنان نوشته شده است.

با ترجمه مقاله آنگتیل دو پرون (۱۷۷۷ م.) واژه آریا وارد مباحث مردم‌شناسی، زبان‌شناسی و نژادشناسی شد.

به نظر رولاند کنت، ژوزف ویز هوفر، پیر له لوک و پیر بریانت، محققان اروپایی ترجمه کلمه‌ای که در کتیبه

(هخامنشی) به کار رفته، به معنای طایفه، خاندان و نسل است و نه نژاد.

با ترجمه مقاله آنگتیل دو پرون (۱۷۷۷ م.) به زبان آلمانی، واژه آریا وارد مباحث مردم‌شناسی و زبان‌شناسی در حیطه زبان آلمانی شد و از آن زمان افسانه‌پردازی‌ها و بهره‌برداری‌های سیاسی از این واژه آغاز شد.

فریدریش شله گِلِ آلمانی ۱۸۱۹ م. کوشید برای آلمانی‌ها (اقوام ژرمن) اجداد آسیایی و آریایی بیابد و می‌نویسد:

«اجداد ژرمن‌ها را تا زمانی که در آسیا بودند، باید تحت نام آریا جست. از این زمان فرضیه نادرست نژادی توسعه یافت و به جای اقوام آریا سخن از نژاد آریا به میان آمد».

در ایران تبلیغ نژادی آریا در دوران سلطنت پهلوی آغاز شد و توسعه یافت؛ به‌طوری‌که رضاخان سوادکوهی برای خود نام خانوادگی پهلوی را انتخاب کرد و فرزندش محمدرضا پهلوی به خود لقب آریامهر داد. ادامه فهرستی حتی محدود از نام کسانی که به تبلیغ نژادی پرداختند و از «نژاد» آریا سخن گفتند، مقدور نیست؛ زیرا این تبلیغ توسعه فراوانی یافت و این امر چنان در بررسی‌های سیاسی و تاریخی تکرار شده که برای عده‌ای جنبه حقیقت تاریخی و بدیهی یافته بود. خوشبختانه در ایران درحال‌حاضر دوران تبلیغ و استناد به نژاد آریا به پایان رسیده است.

فرضیه نژاد سامی

آگوست لودویک فون شلُوزر (۱۷۳۵- ۱۸۰۸م.) زبان‌شناس آلمانی در سال ۱۷۷۱ م. با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌ها در گروه‌های زبانی دو گروه زبان خویشاوند را سامی و یافثی (نام فرزندان حضرت نوح) نام‌گذاری کرد. باید توجه کرد که شلوزر اصطلاح زبان‌های سامی را در تقسیم‌بندی گروه‌های زبانی خویشاوند به کار برد و سخنی از «نژاد» به میان نیاورد؛ اما به نام‌گذاری شلوزر (زبان‌های سامی) ایرادهای فراوان گرفته شده است. یکی اینکه فهرست اسامی و اقوامی را که امروزه در گروه زبان‌های سامی قرار می‌دهند، با فهرست اسامی قبایل و اقوامی که در فهرست تورات به‌عنوان اولاد و احفاد سام نام برده شده‌اند، مطابقت ندارد و پاره‌ای از اقوام و قبایل که در گروه زبان‌های سامی قرار داده می‌شوند، در فهرست تورات جزء اولاد حام (فرزند دیگر نوح) آمده‌اند.

با آمیختن و تعمیم زبان‌شناسی به مردم‌شناسی در چارچوب فرضیه‌های «نژادی» لغت و مفهوم سامی نیز رفته‌رفته مانند کلمه و مفهوم آریا از زبان‌شناسی وارد مردم‌شناسی شده و به‌تدریج سخن از اقوام سامی و نه «نژاد» سامی به میان آمد... . تاکنون محل اقامت اولیه سامی‌ها مانند وطن اولیه آریایی‌ها پیدا نشده است.مونتگمری می‌نویسد: «... عربستان محل ذخیره نژاد سامی است که فرهنگش را با خون سامی تازه می‌سازد و...». البته معلوم نیست مراد مونتگمری از خون سامی چیست.ترایچکه مانند بسیاری از نژادپرستان اروپایی انسان سفیدپوست را به دو قوم آریایی و سامی تقسیم می‌کند؛ اما باید دانست که این رده‌بندی‌ها پایه علمی ندارند و منجر به ابراز نظریاتی درباره نژادشناسی شده‌اند که کاملا غلط و سیاسی است. سال‌هاست استناد به انتصاب به نژاد سامی اعتبار خود را از دست داده است.

فرضیه نژاد ترک

فرضیه نژادی ترک در دوران عثمانی رواج یافت. برخلاف آنچه تبلیغ می‌شود، ضیاء گوک آلپ پدر نظریه نژادی پان‌تورانیسم و پان‌ترکیسم نیست. ضیاء گوک آلپ خود می‌نویسد: «وقتی در سال ۱۸۹۶ م. به استانبول رسیدم، اولین کتابی که خریدم، کتاب لئون کاهون بود که مشوق نظریه پان‌ترکیسم بود».آرمینیوس وامبری اهل مجار، استاد زبان در بوداپست و جاسوس معروف انگلیس نیز در سال ۱۸۶۸ م. یعنی سال‌ها پیش از شروع فعالیت‌های سیاسی ضیاء گوک آلپ و علی بیک از نژاد تورانی در مقابل نژاد ایرانی سخن می‌گفت.مبلغ دیگر پان‌ترکیسم موریس کاهون با نام مستعار تکین آلپ بود که در آثار خود از سرزمین توران به‌عنوان «گهواره خلق‌ها و مبدأ نژاد... و سرزمین پدری... ترک‌ها» یاد می‌کند. درباره فرضیه نژاد ترک و پان‌ترکیسم نیز مانند بررسی‌ها درباره «آریا» و «سامی» با کشفیات مورخان خیال‌پرداز و سیاسیون سروکار داریم.گفته می‌شود: «یافث پسر حضرت نوح هشت پسر داشت که فرزند بزرگ وی ترک نام گرفت...». اگر آنچه را که در افسانه‌ها آمده، بپذیریم، روابط خانوادگی پسرهای یافث با حام و سام (نسبت برادرزاده‌ها و عموها) خویشاوندی و «هم‌نژادبودن» ترک و سامی را پذیرفته‌ایم. اینکه همگی اولاد و نوادگان یک پدر (نوح) بودند.

افسانه دیگری هم درباره منشأ اولیه قوم یا اقوام ترک شهرت دارد که افسانه گرگ خاکستری است.

پایگاه و محتوای نظری و سیاسی و تاریخی پان‌تورکیسم (ترک) آثار شرق‌شناسان اروپایی قرون هجدهم و نوزدهم است. با توجه به فهرست کتب سیاسی، فلسفی و تاریخی که از آثار نویسندگان اروپایی غربی ترجمه شده و در عثمانی انتشار یافته‌اند و همچنین فعالیت‌های فرهنگی و سیاسی سازمان‌یافته محافل سیاسی غرب می‌توان به‌خوبی نشان داد که روشنفکران ترک سخت تحت تأثیر فرهنگ استعماری قرار گرفته‌اند. از مهم‌ترین این آثار می‌توان کتاب و تاریخ عمومی هون‌ها، ترک‌ها، مغول‌ها و دیگر تاتاران غربی اثر ژوزف دو گوئینیه را نام برد. همان‌طوری که ضیاء گوک آلپ می‌نویسد «نوشته دو گوئینیه در اواخر سلطنت سلطان عبدالعزیز اوایل سلطنت سلطان عبدالحمید در استانبول مورد توجه عمیق روشنفکران قرار گرفت». آرمینوس وامبری که در خدمت استعمار انگلستان بود، می‌نویسد: «... در مدت اقامتش در استانبول کوشش می‌کرد توجه روشنفکران ترک را به خویشاوندی نژادی و فرهنگی‌شان با ترک‌های آسیای مرکزی جلب کند». وامبری در رقابت استعماری میان روسیه و انگلستان در آسیا، برای ایجاد دشمن نیرومند در آسیا علیه روسیه سخت پان‌تورکیسم را تبلیغ می‌کرد.در دوران عثمانی، روشنفکران تحت تأثیر تبلیغات وابستگان فرهنگ غرب و عمال سیاسی آنان نظریه نژاد ترک را پذیرفتند. مصطفی کمال پاشا لقب آتاتورک را به خود داد. بزرگ‌ترین ضربه به فرهنگ و تاریخ این سرزمین و مردم آن با تغییر الفبای فارسی عربی به لاتین در دوران سلطه مصطفی کمال پاشا وارد شد و موجب شد که مردم این سرزمین به علت تغییر الفبا از تاریخ دوره‌های گذشته خود جدا و بی‌خبر بمانند. متأسفانه هنوز هم در ترکیه فرضیه باطل نژاد ترک از جانب طبقه حاکم تبلیغ و به آن استناد می‌شود و گروه‌های افراط‌گرای آن جامعه با استناد به این افسانه و با استفاده از سنبل گرگ خاکستری (بوز قورد) در صحنه سیاسی و اجتماعی این کشور فعال‌اند.امیدوارم قوم ترک بتواند خود را از افسانه‌های نژادی نجات دهد.محتوای نظری اصطلاحات سیاسی مانند پان‌ایرانیسم، پان‌تورکیسم، پان‌عربیسم و پان‌کردیسم و دراین‌باره ناسیونالیسم نژادی، فرضیه‌های غلط آریا، سامی و ترک‌اند. این فرضیه‌های نادرست سال‌هاست در راستای ایجاد خصومت میان اقوام خویشاوند در جوامع شرقی تبلیغ می‌شوند تا برادرکشی، خرید اسلحه و سلطه استعمار ادامه یابد.

آیا نمی‌توان با تکیه بر حقایق اجتماعی و تاریخی و فرهنگ مشترک اقوام شرقی در راستای اتحاد قدم برداشت؟

بررسی مشروح نظریات ابرازشده این مقاله:

- رواسانی، شاپور؛ نادرستی فرضیه‌های نژادی آریا، سامی و ترک، انتشارات روزنامه اطلاعات، تهران چاپ دوم ۱۳۹۴، ص ۱۲۲- ۷.

- اتحادیه مردم شرق، نشر امیرکبیر، تهران ۱۳۸۶.

***استاد بازنشسته کرسی اقتصاد اجتماعی کشورهای در حال توسعه دانشگاه الدنبورگ آلمان**

یادداشت

عوارض خروج از کشور برای مسافر یا آب

امید بزرگ‌حداد . استاد دانشگاه تهران

● عوارض خروج از کشور هزینه‌ای است که هنگام خارج‌شدن هر فرد از کشور توسط دولت از او اخذ و به خزانه واریز می‌شود. این عوارض در ایران پس از شروع جنگ ایران و عراق و برای جبران برخی از هزینه‌ها به قوانین کشور اضافه شد. در یک ماه گذشته و به دنبال افزایش رقم این هزینه، اعتراض‌های بسیار زیادی در رسانه‌ها شکل گرفت.

موافقان و مخالفان این طرح به بررسی ابعاد قانونی ماجرا و بایدها و نبایدهای اجرائی‌شدن آن می‌پردازند، بحثی داغ و پرطرفدار حتی برای کسانی که قصد سفر خارجی و طبعا پرداخت عوارض خروج ندارند! اما چرا این حساسیت به عوارض خروج تا این اندازه شدید است، اما در مورد عوارض ناشی از خروج آب از کشور کسی نگران نیست؟ بروز پاره‌ای اختلاف نظرها با کشور افغانستان درخصوص حقابه هامون به یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی در جنوب شرق کشور انجامیده است. آب در هامون نه فقط برای محیط زیست و اقلیم منطقه ضروری است، بلکه بخشی از زیست اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی که در حاشیه آن زندگی می‌کنند را هم دستخوش تحول قرار می‌دهد و در سال‌های گذشته باعث مهاجرت به شهرها شده است.

از سوی دیگر عباس عراقچی معاون وزیر امور خارجه اسفندماه سال گذشته در مراسم افتتاحیه «همایش ملی دیپلماسی آب و فرصت‌های هیدروپلیتیک غرب آسیا» گفت: سیاست کلان کشور در این است که جلوی خروج آب از کشور را بگیریم؛ البته به معنای این نیست که باعث تشنگی همسایگان‌مان شویم، ولی این موضوع احتیاج به یک مدیریت دارد.

آیا این سیاست جدی گرفته و به صورت دستورالعملی صریح و لازم‌الاجرا پیگیری می‌شود؟ در واقع وقتی از بحران آب سخن می‌گوییم و از شهروندان می‌خواهیم حتی مراقب یک قطره آب هم باشند، آیا به میلیاردها مترمکعب آبی که در نتیجه عدم مدیریت به طور مستقیم از طریق رودخانه‌ها یا غیرمستقیم از طریق آب مجازی محصولات مختلف از کشور خارج می‌شود و البته همراه خود «خاک» را هم می‌برد، فکر می‌کنیم؟ هیچ آماری در دست نیست که بتوان با آن میزان خسارت مالی ناشی از هدررفت آب با خروج از کشور را اندازه گرفت. هزینه و سرمایه‌ای که در ابعاد کلان‌تر هرگز قابل بازگرداندن به خزانه ملی نیست. کسانی که از کشور خارج می‌شوند، دست به یک «انتخاب» می‌زنند و امکان ممانعت از آن مقدور نیست، در حالی که آب نه با انتخاب خود، بلکه با کوتاهی ما در مدیریت از کشور خارج می‌شود و امکان بازگشت آن نیست. مشکلات و بحران‌های محیط زیست این‌چنین به هم گره خورده‌اند و نمی‌توان برای هر کدام راه‌حل و نسخه‌ای جداگانه پیچید. مدیریت رواناب‌ها و ممانعت از خروج میلیون‌ها مترمکعب آب از کشور کمتر از چندصدهزارتومانی که تحت عنوان عوارض خروج از کشور از مسافران اخذ می‌شود، اهمیت ندارد. اما چرا همه چشم بر این حقیقت‌ها بسته‌ایم و مدام بدون ارائه راهکار و با تعجب از چرایی بروز بحران آب حرف می‌زنیم؟

جدول ۳۰۹۲ ■ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- لوزالمعده- هدف- برهنه ۲- علم وراثت- راه‌رفتن کودکانه- امپراطور دیوانه روم باستان ۳- پوستین- یک‌دوم چهره- دست یکدیگر را فشردن ۴- ناشنوا- از شهرهای مهم ژاپن- پنج دندان عقب دهان ۵- از علایم نگارشی- تغییر عقیده‌دادن- علت‌ها ۶- سردار ایرانی در زمان خسروپرویز- دستور و فرمان- نوعی حلوا ۷- شهر باستانی بوشهر- از قبایل قدیم اعراب- عظمت ۸- سراینده صدای پای آب- از پهلوانان ایرانی شاهنامه ۹- پراکندگی- آب صاف و گوارا- جوجه تیغی ۱۰- حرف دهن‌کجی- سیاهی لشکر سینمایی- موسیقی‌دان عصر ساسانی ۱۱- موی نازک که روی منسوجات جمع می‌شود- رفیق آذری- شب خاطره‌انگیز پاییز ۱۲- برکشیدن شمشیر از غلاف- اعلام خطر- سال آذری ۱۳- فرشته حامل وحی- کشوری در محل اتصال سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا- ویتامین خونی ۱۴- نوعی نارنگی- نوعی خاک- از سازهای زهی مضرابی ۱۵- خودرأی - غیرقابل تغییر- فیلم تلویزیونی.

عمودی:

۱- انعکاس صدا- از درجات نظامی- فریاد نازک ۲- گماشته‌شده- آبشار پله‌ای دیدنی شهرستان گنبد ۳- الفبای گوش‌نواز- تمرین- سوره چهل‌وسوم قرآن ۴- انتقام- تطبیق داده شده- آماده و مهیا ۵- زشت و ناپسند- ادا و اطوار- نوزاد ۶- وسط- ذخیره- ابریشم ناخالص ۷- عقیم و نازا- خواب نیمروزی- تکرار حرفی از الفبا ۸- کوته نوشت- مؤسس سلسله ساسانی ۹- نشانه جمع مؤنث عربی- رشته فرنگی- وسایل ۱۰- از حروف الفبا- رشوه‌دادن- آرم، علامت ۱۱- فیلتر- پوست‌کنده- فایده ۱۲- از آرایه‌های ادبی- ایالتی در آمریکا- پژواک ۱۳- افراشته- رزمی‌کار فیلم اژدها وارد می‌شود- چای خارجی ۱۴- لقب حضرت عیسی(ع)- علامت جذر در ریاضی ۱۵- از اجزای درخت- زبان قراردادی بین چند نفر- اژیر خطر.

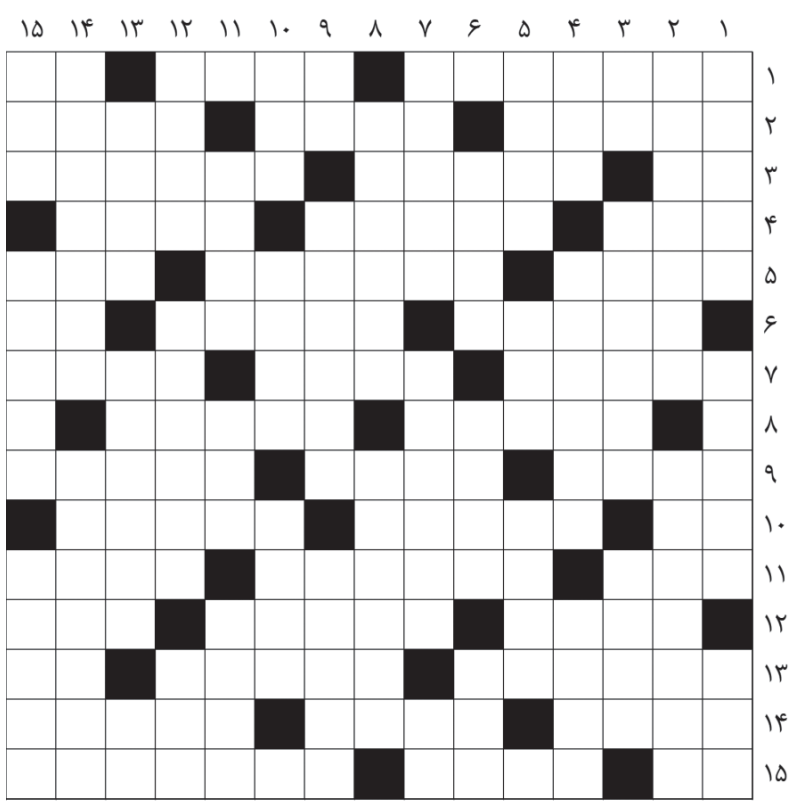

حل سودوکو سخت

۹	۲	۱	۶	۴	۷	۵	۸	۳
۷	۸	۶	۲	۵	۳	۱	۴	۹
۴	۵	۳	۸	۹	۱	۶	۷	۲
۵	۱	۲	۴	۷	۶	۳	۹	۸
۸	۶	۴	۳	۱	۹	۲	۵	۷
۳	۷	۹	۵	۲	۸	۴	۶	۱
۲	۹	۵	۱	۸	۴	۷	۳	۶
۶	۴	۸	۷	۳	۲	۹	۱	۵
۱	۳	۷	۹	۶	۵	۸	۲	۴

حل سودوکو ۲۰۸۷

۹	۱	۵	۴	۷	۲	۶	۸	۳
۷	۳	۸	۱	۵	۶	۹	۲	۴
۶	۴	۲	۳	۸	۹	۵	۷	۱
۳	۶	۷	۸	۹	۴	۲	۱	۵
۵	۲	۱	۶	۳	۷	۴	۹	۸
۴	۸	۹	۲	۱	۵	۳	۶	۷
۸	۹	۶	۵	۴	۱	۷	۳	۲
۱	۷	۴	۹	۲	۳	۸	۵	۶
۲	۵	۳	۷	۶	۸	۱	۴	۹

جدول ۳۰۹۱

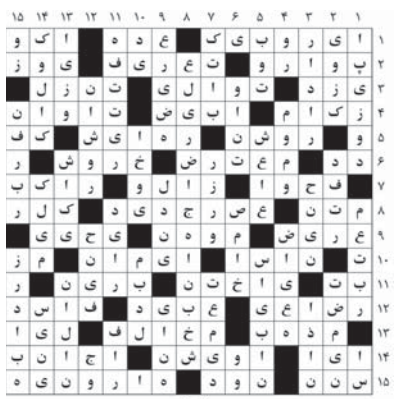

سودوکو سخت ۲۰۸۸

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

							۲	
۹				۲	۸			
۸		۳			۴		۷	
	۷	۸			۶		۹	۵
۵				۹				۲
۲	۶		۴			۳	۸	
	۹		۶			۸		۴
			۵	۴				۱
	۱							

سودوکو ساده ۲۰۸۸

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

	۳							
	۱	۴	۲				۳	۸
۵	۷	۸			۱	۴	۹	
	۸				۷	۵		
				۸				
		۲	۱				۴	
	۲	۶	۳			۹	۸	۵
۸	۴				۲	۶	۱	
							۲	